

MUSTAFA KEMAL'İN MÜTAREKE DEFTERİ

FALİH RIFKI ATAY

Özet

Falih Rifki bu eserinde Mustafa Kemal'in Atatürk'e dönüşme sürecini hem başkalarından dinlediklerini hem de kendi tanık olduklarını bir araya getirerek aktarır. Mustafa Kemal, başka ülkelerin kahramalarının hikâyelerinden etkilenerek o kahramanlardan biri olma arzusu duyar. 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nde hükümetin gösterdiği basiretsizlik onun bu arzusunu gerçekleştirmesi için gereken koşulları hazırlar. Başlattığı milli mücadele cumhuriyetin ilanıyla sonlanınca kısa sürede birçok reform gerçekleştirir ve Atatürk kimliğini sahiplenir. Ancak tüm bunları Osmanlı zekleriyle yoğrulmuş Mustafa Kemal kimliğine rağmen yapar.

İnsanlar

Ali Fuat Cebesoy	Asker ve siyasetçi
Çan Kay Şek	Çinli asker ve siyasetçi
Edmund Henry Hynman Allenby	Britanyalı asker
Eleftherios Venizelos	Yunan siyasetçi
Enver Paşa	Asker ve siyasetçi
Fethi Okyar	Asker, diplomat ve siyasetçi
Hüseyin Cahit Yalçın	Gazeteci, yazar ve siyasetçi
İsmet Paşa	Asker ve siyasetçi
İzzet Paşa	Asker ve sadrazam
Latife Hanım	Atatürk'ün eski eşi
Louis Félix Marie François Franchet d'Espèrey	Fransız asker
Mark Lambert Bristol	Amerikalı subay
Nikolaos Trikoupis	Yunan asker
Ruşen Eşref	Gazeteci, yazar ve siyasetçi
Salih Bozok	Asker ve siyasetçi
Samih Rifat	Şair, dil bilimci ve siyasetçi
Settar Han	Azeri devrimci
Sir Somerset Arthur Gouch Calthorpe	İngiliz asker
Yakup Kadri Karaosmanoğlu	Gazeteci, yazar ve siyasetçi
Yusuf Ziya Gökalp	Yazar, sosyolog ve siyasetçi

Olaylar

O Büyük Adam

Bir akşam bir arkadaş toplantısında Eleftherios Venizelos'un Girit'te, Settar Han'ın İran'da verdiği özgürlük savaşından bahsedilince Fethi Bey Osmanlı'dan böyle adamların çıkmamasından yakınır. Mustafa Kemal bunun üzerine derin bir düşünceye dalar. Arkadaşlarından biri onun ne düşündüğünü tahmin eder; Mustafa Kemal o kişinin neden kendisi olamayacağını düşünmektedir. Akşamın geri kalanında da bu konuşulur.

Gün ağarırken Mustafa Kemal, Fuat Bey'i evine davet eder. Mustafa Kemal'in annesi, geç kaldıklarına göre epeyce eğlendiklerini ima edince Fuat Bey bütün gece boyunca Mustafa Kemal'in bir konuya saplanıp hep onunla ilgili konuştuğunu, onu susturmak için Fethi Bey'in onları başka bir mekâna götürdüğünü ama oğlunun yine de susmadığını anlatır. Annesi, Fethi Bey'in ne kadar akıllı olduğunu söyleyip gittikleri yerde bu sefer ne yaptığını sorar. Fuat Bey, oğlunu dinlemediğini, başka şeylerle meşgul olduğunu söyleyince annesi, imalı bir şekilde Fethi Bey'in ne kadar akıllı olduğunu tekrar eder.

Mustafa Kemal'in Çekinceleri

Mustafa Kemal, Birinci Dünya Savaşı'na girilmemesi taraftarı olduğu hâlde savaş başladığında kendisine verilen tüm görevleri yerine getirir ve hiçbir zaman haklı çıktığını göstermek için çaba sarf etmez.

Mondros Mütarekesi imzalandığında mütareke şartlarını ve bunlarla ilgili yaptığı yazışmaları bir deftere kaydeder. Osmanlı ve Britanya'nın mütareke şartlarını başka türlü yorumladığını düşünerek hükümeti Britanya'nın gerçek niyetlerine karşı uyarır.

Sonunda Visamiral Calthorpe İskenderun'un teslimini talep eder ve aksi takdirde General Allenby'nin şehri işgal edeceğini bildirir. Bunun üzerine, Mustafa Kemal, Sadrazam İzzet Paşa'ya yazdığı son cevapta bakanların bile Britanya hükümeti tarafından seçileceği günlerin uzak olmadığını yazar.

Mustafa Kemal'e Dair

Falih Rıfki, 1913'ün ağustos ayında, savaşta geri alınan Edirne'de Tanin gazetesine Trakya hakkında yazmak için Vali Hacı Adil Bey'i ziyaret ettiği sırada Enver Paşa ile tanışır. O günden sonra yazılarını sansür memurlarına okutmadan Enver Paşa'ya imzalatarak hızlıca yayımlatır.

Bir gün vali teftiş gezisine çıkacağını haber vererek geziye Falih Rıfki'yi davet eder. Falih Rıfki Mustafa Kemal'le bu gezide tanışır. Daha sonra adını Dünya Savaşı hikâyeleri dinlerken duyar. Hicaz'a gönderilmeyi reddedip askeri güçlerin Filistin'deki savaşa yönlendirilmesini savunduğunu öğrenince peygamberin mezarını bırakmaya karar veren bir komutan olmasından çok etkilenir.

Cafer

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasının ardından Falih Rıfki'nin çevresinde ülkenin parçalanarak mı yoksa bütünüyle mi yabancı güçlerin idaresine gireceğinden başka şey konuşulmaz. O günlerden birinde arkadaşı Cafer, Falih Rıfki'yi *Akşam* gazetesinde ziyaret eder. Gazetenin bir tarafı Boğaz'ı gördüğü için Cafer pencereden bakarken İngiliz donanmasının limana yanaştığını görür. Yumruğunu sıkarak öfkeli bir şekilde çıkar gider.

General Franchet d'Espèrey

General Franchet d'Espèrey beyaz atı üzerinde Galata rıhtımına çıktığında kendisini selamlayan Osmanlı bandosunu hayvanını ürküttükleri gerekçesiyle kırbaçlar. Sonrasında da padişahın Dolmabahçe Sarayı'ndan çıkarılmasını ve sarayın kendisi için hazırlanmasını emreder. Hükümet onu başka bir saray seçmeye zar zor ikna eder.

İstanbul'un İşgali

Falih Rıfki *Akşam* gazetesinde çalışırken İngiliz askeri kılığında iki Ermeni ile bir İngiliz askeri gazeteye gelerek İstanbul'un işgal edildiğini tebliğ eder. Gazete, hemen bakanlar kurulundan bilgi ister. Bunun üzerine hükümet de bir tebliğ iletir. Ermeni tercümanlar İngiliz askerine durumu açıklar. Ancak İngiliz askeri kendi tebliğlerini sayfanın başına, hükümetinkini de alta koymalarını emreder. Onların tebliğinde yer alan bir kelime harf hatası içerdiğinden resmi tebliğin yabancılar tarafından verildiğinin anlaşılması için bu hatayı düzeltmezler.

Bekleyiş

Yunan ordusu Çatalca'ya doğru ilerlerken herkes umudunu Fransız işgal ordusunun izleyeceği siyasete bağlar. Bir gün Falih Rıfki'nin arkadaşlarından biri aceleyle gazeteye gelerek bir haber getirdiğini ama haberin doğruluğundan emin olmadığını söyler. Ordu Kocaeli'nde harekete geçmiştir ancak bunun bir saldırının başlangıcı olup olmadığı belli değildir.

Sonraki günlerde olan biteni öğrenmek için her yere başvururlar. İngilizce, Fransızca ve Rumca gazetelerden bir şeyler öğrenmek isterler ancak hiçbir şey öğrenemezler. Üstelik, Yunan medyası sürekli Türk ordusunun başarısızlığıyla ilgili haber yapar. Sonunda Rumca basılan bir gazetede Türk ordusunun saldırıya geçtiği haberi yapılır. Türklerin saldırmaktan ziyade savunmada kalacağı düşünüldüğü için bu şaşırtıcıdır. Fakat sonraki günler yine teyide muhtaç yeni haberlerle geçer.

Bir akşam Falih Rıfki vapurda Rumların neşeyle sohbet ettiğini görünce arkadaşlarına ne olduğunu sorar ve Uşak'ta Mustafa Kemal'in ordusuyla esir düştüğünü duyar. Ancak ertesi gün, esir alınanın

Mustafa Kemal değil, Nikolaos Trikoupis'le ordusu olduğunu, Türk ordunun İzmir'e ilerlediği öğrenir. Hemen Yakup Kadri'yi arayıp İzmir'e gitmeyi teklif eder.

İzmir'de

Daha sonra Yakup Kadri ile İzmir'e gittiklerinde eşyalarını Kramer Palas Oteli'ne bırakırlar. Sonrasında yolda karşılaştıkları Ruşen Eşref onları karargâha götürür. Orada, Bir yalının alt katındaki salonun açık penceresinden içeriye seyredeler. Mustafa Kemal'in karşısında dikilen iki İngiliz askerini görünce İstanbul'da Türklere edilen eziyetler yüzünden içlerinde biriken öfkeleri yatıştır.

Mustafa Kemal biraz sonra onları İsmet Paşa ile birlikte yanına kabul eder. İstanbul'da olup bitenleri sorar. Sonra da her şeyin daha yeni başladığını söyleyip onlara ileride milletvekili olacaklarını bildirir. Falih Rıfki, Mustafa Kemal'in yerinde bir başkası olsaydı İstanbul'a gidip padişah veya sadrazam olma yolları arayacağını düşünüp onun bir fikir savaşına girmeyi tercih etmesinden etkilenir. Mustafa Kemal'in Doğulu olmayan ilk zafer sahibi komutan olduğuna ikna olur.

Şehirde büyük bir yangın başladığı için Yakup Kadri ile birlikte otele geri dönmek yerine karargâhta kalmaya karar verir. Yunanları İzmir'e taşıyan İngiliz gemilerindeki askerlerin gemilere binmeye çalışan Yunanları süngüleriyle geri ittiklerini görür. Yangın karargâha yaklaşınca Mustafa Kemal'in başyaveri Salih Bey Falih Rıfki ile Yakup Kadri'ye Mustafa Kemal'in karargâhı terk etmeyi reddettiğini ama eğer onlar rica ederse belki onları kırmayacağını söyler. Ancak onlar Mustafa Kemal'e akıl vermekten çekineceklerini belirtirler. Sonunda Mustafa Kemal, kendisini evine davet eden Latife Hanım'ın köşküne gitmek üzere asker dolu bir kamyonun arkasında ilerleyen bir otomobile binerek oradan uzaklaşır.

Bir akşam üstü Falih Rıfki'yi misafiri olduğu Latife Hanım'ın evine davet eder. Falih Rıfki onu orada sivil kıyafetleri içinde gördüğünde nazik tavırlarından çok etkilenir. Ertesi gün Mustafa Kemal, ev sahibi hanıma Fransızca yazıp yazamayacağını sorar. Olumlu cevap alınca da İngiliz donanmasının 24 saat içinde çekilmesi için ultiमत yazmasını rica eder. Bu sırada işin sonunda İngilizlerle savaş çıkacağını iddia edenler olur ancak süre dolduğunda İngiliz donanması Türk sularından uzaklaşır.

Çevresindekiler Mustafa Kemal'den askerleri Trakya'ya göndermesini ister. Ancak o, işgal güçleri hâlâ İstanbul'da olduğu için mütareke imzalanmadıkça tek bir Türk askerinin hayatını tehlikeye atmayacağını söyler. Falih Rıfki, onun yerinde Enver Paşa olsaydı Suriye ve Irak'ı da geri almaya çalışıp kazanılanı da kaybedeceğini düşünür. Yine aynı şekilde, 1914 yılında Enver Paşa yerinde Mustafa Kemal Paşa olsaydı devleti asla savaşa sürüklemeyeceğini not eder.

Falih Rıfki ile Yakup Kadri saldırıya uğrayan Batı Anadolu köylerini dolaşarak İstanbul'a geri döner. Sonrasında Mustafa Kemal'in İzmit'te düzenlediği toplantıya katılırlar. Mustafa Kemal toplantıda bir siyasi parti kuracağını duyurup partiye verilecek ismin ne olması gerektiğini sorar. Tartışmaların sonunda partinin adının "halk" olması gerektiğine karar verir.

Hayallerdeki Paşa

Bir gün Mustafa Kemal Paşa yaveriyle birlikte Çankaya yakınlarında gezinirken bir köy evine uğrar. Ev sahibiyle sohbet ederken Gazi Paşa'yı tanıyıp tanımadığını sorar. Ev sahibi tanıdığını söyleyip Gazi Paşa'yı uzun boylu, sakallı ve bıyıklı bir adam olarak tarif eder. Mustafa Kemal Paşa yaverinin kulağına eğilip adamın hayalini bozmamasını ister.

Rejim Değişiyor

Toplantı olacağı bir gün Mustafa Kemal meclise biraz erken gelince Falih Rıfki ve diğerlerini odasına davet eder. Cebinden o gün onaylanacak parti tüzüğünün bir kopyasını çıkarır ve Fransızca bir cümle okur. Bu cümlede Fransa Cumhuriyeti'nin bir ve bölünmez olduğu yazmaktadır. Cümleyi akşam Fransız ihtilâlini okurken görüp not ettiğini söyledikten sonra siler. Cumhuriyetin Türkçeye nasıl çevrileceğini sorar. İçlerinden biri hükümet şeklini en güçlü oldukları zaman değiştirmeleri gerektiğini belirtince kalemini masaya vurarak bugünün en güçlü zaman olduğunu söyler ve yeni anayasanın ilk maddesini okur: "Türkiye cumhuriyet usulü ile idare olunan bir halk devletidir."

Sonrasında meclis başkanının kim olacağı, ne kadar süreyle görevinde kalacağı, sağ ve sol düşüncedeki insanları tek bir partide buldurmanın zorluğu tartışılır. Mustafa Kemal anayasa

onaylanana kadar hocaları kendi aralarında tutmak zorunda olduklarını ve hocaların destekleyeceği bir ismin aralarında bulunmasının faydalı olduğunu belirtir.

Zor Bir Yolculuk

Kış mevsiminde Ankara karlar altındayken bir gün Mustafa Kemal, Falih Rıfki ve birkaç kişiye yanlarına birkaç günlük eşya almalarını, bir yolculuğa çıkacaklarını söyler. Bakanlardan biri fazla uzağa gidemeyeceklerini belirtir. Mustafa Kemal, gidebilecekleri konusunda iddialaşır. Balâ'ya vardıklarında yaver jandarma komutanını uyandırmaya gider ancak komutan Atatürk'ün gecenin o saatinde o havada orada bulunacağına ihtimal vermediği için bir türlü uyanmaz.

Oradan ileriye gidemeyeceklerini düşünürlerken yaver Falih Rıfki'nin bulunduğu arabadaki şoföre yola devam edeceklerini bildirir. Kırşehir'e doğru yönelirler. Atatürk'ün arabası önde diğer arabalar arkada bozuk yolda kara bata çıka ilerlerler. Ancak bir noktada Falih Rıfki ile Ruşen Eşref'in bulunduğu araba kara saplanır. Uzakta bir köyde kendileri için yedek araba bırakıldığını görünce oraya kadar zar zor yürürler. Birkaç askerin bulunduğu kamyonete binerler. Falih Rıfki şoförün yanındaki koltuğa, Ruşen Eşref de arka koltuğa oturur. Ruşen Eşref oturduğu yerin altında eşya olduğunu anlayınca ne olduğunu sorar, asker de el bombaları olduğu cevabını verir. Yola korkularına bir korku daha eklenmiş hâlde devam ederler.

Tipiye rağmen zar zor Kırşehir'e varırlar. Atatürk'ün arabasının tam valinin evinin önünde saplanmış olduğunu görüp şaşırırlar. İçeride onu neşe içinde sohbet ederken bulurlar. Yemek yedikten sonra Atatürk onlara ertesi gün demiryolu istasyonunda kendileri için hazırlanan trene gideceklerini bildirir. Falih Rıfki ve diğerleri yolun ne durumda olduğunu merak eder ancak bir şey söylemez.

Sabah olduğunda bir Ford karda iz bırakmak için en önden gider, onu jandarmaların bulunduğu bir kamyon takip eder. Ford yoldan çıktığında kamyondaki askerler onu tekrar yolun üstüne koyacaktır. Dimdik yokuşlardan tırmanırken öleceklerini düşünüp korkarlar. Ancak bir yandan da öndeki arabada giden Atatürk'ün cesaretine ve cazibesine kapılmış hâldedirler. Sonunda tren istasyonuna vardıklarında Atatürk arabasından inerek "Tehlikeli ama hoş bir yolculuk yaptık" der. Falih Rıfki, ya arabalar saplanıp kalsaydı ne yapardık diye sorar. Atatürk, atla, kağnıyla yolu tamamladık karşılığını verir.

Mustafa Kemal'in Ticari Maceraları

Mustafa Kemal, Yıldırım Ordular Grubu komutanlığından ayrılıp İstanbul'a geldiğinde çevresindeki insanlar elindeki bir miktar parayı değerlendirmesini tavsiye edip İstanbul'da kendisine teslim edilen paraları işleten bir isimden bahseder. Bahsi geçen kişi bir akşam Mustafa Kemal'i konağında yemeğe davet eder. Mustafa Kemal yemeğe Fethi Bey'le birlikte gider. Bütün akşam boyunca para ve ticaret dışında her şeyden konuşurlar. Konaktan ayrılınca Fethi Bey adamın ticaretten hiç bahsetmemesinden şikayet ederek parasını yatırmayacağını söyler. Mustafa Kemal ise bunu adamın kibarlığına yorar. Ertesi gün hem kendisinin bütün parasını hem de yaveri Cevat Bey'in yüz elli lirasını adama teslim eder.

Daha sonra bir yakını Mustafa Kemal'e adamın incir alıp satacağını, çok kâr edeceğini, böylece onun parasının da iki katına çıkacağını söyler. Aradan zaman geçer, ancak bir haber gelmez. Bunun üzerine Fethi Bey, Mustafa Kemal'e dolandırıldığını söyler. Mustafa Kemal adamı ziyaret eder ancak yine ticaret dışında her şeyden sohbet edip ayrılır. Adamın ticaretten konuşmayışını onun kibarlığına yormaya devam eder. Bir süre sonra incir dolu bir yelkenlinin İstanbul limanına yanaşacağını duyunca Sultanahmet'te deniz gören bir yerde saatlerce yelkenliyi bekler. Fakat yelkenli görünmez. Sonunda parasını kaybettiğini idrak eder. Adamları bir daha muhatap olmaz ama Cevat Bey adamı Galata Köprüsü'nde yakalayıp parasını vermezse onu denize atmakla tehdit ederek yüz elli lirasını geri alır.

Bir süre sonra Fethi Bey'le ortak olarak *Minber* gazetesini çıkarır. Mustafa Kemal gazetesini evde okur, çok beğenir ama dışarı çıktığında kimsenin elinde göremez. Fikir işinin ticari yanını kavrayamadığı için gazete sonunda kapanır.

İktidarda olduğu sırada Hakimiyeti Milliye gazetesi ona aittir, gazeteye bir makine almak icap edince gazeteyi partiye devreder. Siyasetçiler kendi gazetelerini ayakta tutmak için kendilerine ve partilerine söz getirme pahasına resmi kaynaklardan beslenirken Mustafa Kemal Atatürk kendi gazetesini yaşatmak ve kazanç sağlamak için fırsatı olduğu hâlde bunu yapmaz.

İlk Kadınlı Erkekli Davet

Milli mücadeleler arasında peçeleri açık kadınlar gördüğünde “Biz bunlar için mi dövüştük” diye yakınan komutanlar vardır. Milletvekilleri arasında da örtülü eşiyile birlikte çarşıya gittiği için meslektaşlarının dedikodusunu yapanlarla birden fazla eşi olanlar vardır.

Atatürk bu sorunları çözmek için öncelikle tramvaylardaki kadınlarla erkekleri ayıran perdeleri kaldırtır. Sonrasında kadınlı erkekli bir davet verir. Herkes eşiyile davet edildiği için gelmemelik edemez. Ancak kadınlar salonun sol yanındaki, erkekler de sağ yanındaki sandalyelere oturur. Ayakta yalnız birkaç kişi kalır. Atatürk salondaki durgunluktan sıkılsa da oturanlara müdahale edilmemesini, ayakta duranlarla ilgilenilmesini ister ve davetin etkisinin sonraki seferde ortaya çıkacağını söyler.

Şapka

Şapka giyme kararıyla ilgili Çankaya’da toplandıkları akşam şapka giyen vatandaşlara saldıran olursa ceza vermeyi, gözler alışınca memurlara giydirmeyi, böylece zamanla halkı şapkaya alıştırmayı konuşurlar. Ertesi gün Falih Rıfki Bolu’ya gider. Bolu ve İzmit valileriyle sohbet ederken konuyu şapkaya getirir. İki vali de halkın şapkayı hazmedemeyeceğini iddia eder. Ertesi gün Atatürk’ün şapka hakkında İnebolu’da attığı nutku duyarlar. Bu sefer iki vali de Atatürk’ün devreye girmesiyle bu işin hâlloldüğünü söyler.

Aradan zaman geçer. Falih Rıfki Atatürk’e şapka giymek için neden İnebolu gibi muhafazakâr bir yeri tercih ettiğini sorar. Atatürk oraya ilk defa gittiğini, onu çok görmek isteyen halkın onu başında neyle görürse onu hemen benimseyeceğini ama İzmir’e gidecek olsaydı oradakilerin yalnızca başındaki şapkayı fark edeceğini belirtir.

Mekke’ye Şapkayla Gitmek

Mekke’deki İslam kongrelerinden birine Türkiye de davet edilir. Atatürk, milletvekillerinden Edip Servet Tör’ü, Mekke’ye Müslümanları medenileşmekten alkoyan batıl inançları yıkmak için şapkayla gitmekle görevlendirir. Edip Servet Tör denileni yapar ve Müslüman delegeler arasında en çok itibarı o görür.

Malatya

Atatürk bir geziden dönerken Malatya’ya uğrar. Belediye başkanını görmeye gittiğinde yerli mahsullerin sergilendiği bir vitrindeki kayısıları çok beğenir. Belediye başkanı kayısıları vitrinden çıkartıp yakından gösterir. Atatürk kayısıların ikram edileceğini düşünerek iltifat etmeye devam eder. Ancak başkan ikramda bulunmaz. Atatürk sinirlenip hemen Ankara’ya döner. Malatya milletvekillerine geceyi Malatya’da geçirmeyi planladığını ama kendisine bir kayısı bile ikram etmeyen bir şehirde kalmak istemediğini söyleyerek hıncını alır.

Dil Devrimi

Falih Rıfki harf komisyonunun son kararlarını sunmak üzere Dolmabahçe Sarayı’na gelir ve dile yerleşen yabancı kelimelere uygun harf ve işaret arayanlarla buna karşı çıkıp yeni alfabenin sadece eski alfabeyi değil, dili de tasfiye edeceğini savunan Türkçeciler arasındaki çatışmayı Mustafa Kemal Atatürk’e aktarır. Atatürk bu değişimi ne kadar sürede başarmayı düşündüklerini sorar. On beş yıl olduğunu duyunca her şeyin üç ayda gerçekleşmesi gerektiğini belirtir. Öbür türlü, planlandığı gibi gazetelerde zamanla azalacak şekilde yarım sütun eski alfabeyle yazılmış bir yazı bile kalsa insanların alışkanlıkla onu okumaya yöneleceğini söyler.

Dil Tartışmaları

Yusuf Ziya Gökalp hangi kelimeyi duyarsa onun aslının Türkçe olduğunu ifade edip kendince açıklamalar getirir. Bu konuda ciddi tartışmalar yapılır. O günlerde Moskova’daki bir kongreden dönen Falih Rıfki Dolmabahçe Sarayı’na gidince Atatürk’ten dil kurultayının birçok yazarı fikirlerini paylaşmak üzere yemeğe davet ettiğini, bunların arasında Hüseyin Cahit’in de bulunduğunu, Hüseyin Cahit’in bir mektupla cevap verdiğini öğrenir. Hüseyin Cahit Türkçenin sadeleştirilmesi taraftarıdır ancak konuşma diline yerleşen kelimelerin yerine yenilerini icat etmeye karşıdır. Mektubunda fikirlerini açıklayıp eğer fikirleri uygun bulunmazsa mektubunun yırtılıp çöpe atılmasını rica etmiştir. Atatürk bu mektubu kendisine okuttuktan sonra bazı kimselerin Hüseyin Cahit’in dil devrimine darbe vurmak istediğini savunmasına aldırış etmeyerek onun da davet edilmesini istemiştir.

Akşam yemekte Atatürk, Falih Rıfki'ya Hüseyin Cahit'in fikirlerini nasıl bulduğunu sorar, Falih Rıfki birçoğuna katıldığını belirtince Atatürk ondan arkadaşlarının sorularına Hüseyin Cahit gibi cevaplar vermesini ister. Falih Rıfki denileni yapar ve herkese Hüseyin Cahitmiş gibi cevaplar verir. Sonrasında Atatürk'e, Hüseyin Cahit'i toplantıya davet ederse çoğu kişinin onun düşüncelerine katılacağını belirterek onu toplantıya davet etmemesini tavsiye eder. Bunun üzerine Atatürk, insanlar masadan kalktıktan sonra Falih Rıfki'ya bir daha kalabalığın önünde onunla böyle cesaret kırıcı şekilde konuşmamasını söyler.

Hüseyin Cahit katıldığı toplantıda sorulara akıllıca cevaplar vererek herkesi susturur. Bunun üzerine Atatürk sarayın bir odasında hasta yatan Samih Rifat'ı çağırır. Samih Rifat ilaç desteğiyle ayaklanıp toplantıda Hüseyin Cahit'in zafer havasını biraz olsun dağıtır. Ancak çıkışta gençler yine Hüseyin Cahit'in etrafını sararak ona iltifatlar eder.

Ertesi akşam Falih Rıfki evine girmek üzereyken bir araba onu alıp Atatürk'ün yanına götürür. Bir önceki akşam masada bulunan arkadaşlarının hepsi yine oradadır. Masaya oturunca Atatürk ona aslında ne kadar haklı olduğunu ima ettikten sonra arkasındaki kara tahtayı işaret ederek Hüseyin Cahit'in herkesi kara tahtadaki bir yazıyı silen silgi gibi sildiğini söyler.

O akşam Falih Rıfki, normalde pek cömert olmayan Atatürk'ün Hüseyin Cahit'e başarılı bir şekilde karşılık verebilmiş olan tek kişi Samih Rifat'a İsmet Paşa Caddesi'nde bir ev hediye ettiğini görünce onun bu konuda ne kadar bunaldığını anlar. Zira bir gün Atatürk ona her yabancı kelimenin öz Türkçe bir karşılığını bulmanın imkânsız olduğunu idrak ettikten sonra bir çıkmaza girdiklerini, o nedenle de dili doğal hâline bırakmak gerektiğini söyler.

Suikast Girişimleri

Atatürk'e Ankara'da suikast düzenlemek isteyenler onun geceyi geçirdiği kulübün karşısındaki mezarlığa saklanarak beklemeye başlarlar. Ancak Atatürk o gece kulüpte Amiral Bristol'u ağırladığı için sabaha kadar sohbe dalar. Suikastçiler hava aydınlandığı için vazgeçip giderler.

Bazı İttihat ve Terakkiciler devrimleri benimsemeyen halk yığınlarını kıskırttığı için rejimin ayakları sallanmaktadır. Bugünlerde bir suikast de İzmir'de tasarlanır. Suikastçiler Atatürk'ün üstü açık arabasının döneceği bir noktaya gizlenip beklerler. Ancak Atatürk'ün arabası yolda kalınca suikastçilerden biri Atatürk'ün suikastten haberdar olduğu için İzmir'e gelmediğini zannederek her şeyi valiye anlatır.

Uydurma Suikastler

Atatürk'ün etrafındaki bazı kimseler onda suikaste uğrayacağına dair kuruntular yaratır. Bir gün Falih Rıfki onu Dolmabahçe Sarayı'nda ziyaret ettiğinde Atatürk, suikastçi Ermenilerin bir akşam yemeği vaktinde general kılığında saraya gelip nöbetçilere kolayca kapıyı açtıracaklarını, o sırada da ışıkların bir anda söneceğini ve masadaki herkesi öldüreceklerini öğrendiğini anlatır. Falih Rıfki bunun uydurma olduğunu bilir ancak bir şey diyemez. Zira Atatürk'ün çevresindeki bazı kimseler onda böyle kuruntular yaratarak onu kontrol altında tutmaya çalışırlar.

Başka bir gün, meclis binasının az ilerisindeki yolda bulunan dönel kavşağın ona suikast yapmak isteyenlerin işini kolaylaştıracağını söyleyenler çıkar. Falih Rıfki o yıllarda imar komisyonuna başkanlık etmektedir. Atatürk bir gün yanına gelip yol planını inceler ve dönel kavşağın yerinde kalmasına karar verir. Falih Rıfki buna memnun olur, zira dönel kavşak sayesinde araçlar hızlarını yavaşlatmak zorunda kaldığı için kazaların önüne geçilir.

Çıplaklık

Bir gün Falih Rıfki Florya'daki köşkte Atatürk'e küçükken Selanik'te denize girip girmediğini sorar. Atatürk o günlerde insanların çıplak görünmesinin iyi karşılanmadığı cevabını verir. Nitekim, yine aynı günlerde İstanbul'da da denize girmek kibar bir âdet sayılmadığı için insanlar tahta deniz barakalar içinde denize girer.

Övgüler

Falih Rıfki, 1938 yılında Hitler'in doğum günü kutlaması için Berlin'e giden heyete katılır. Hitler, Türk heyetini selamlarken Atatürk'ün bir milletin her şeyden mahrum kalsa bile kendi kendini kurtaracak

araçları yaratabileceğini gösteren kişi olduğunu, onun ilk öğrencisinin Mussolini, ikinci öğrencisinin de kendisi olduğunu söyler.

1942'de Hindistan'da buldukları sırada Çin temsilcisi onlara Çan Kay Şek'in başka milletleri sevmemesine rağmen Türkleri sevdiğini hatta başucunda Atatürk'ün bir kitabını bulduğunu söyler.

Bir Hindu lideri de bir Asya ülkesinin kapitalist devletlerin güdümünden kurtulup bağımsız olabileceğini Atatürk'ün ispat ettiğini ifade eder.

Endonezya cumhurbaşkanıyla başbakanı bir muhabire röportaj verirken kendilerinin Atatürk tarafından yetiştirildiğini söylerler.

Atatürk'ün Rahatsızlığı

Falih Rıfki Almanya gezisinden döndükten sonra Atatürk'ü Florya'daki köşkünde ziyaret eder. Akşam yemeğinde sohbet ederken Atatürk ilk kadehi içtikten sonra birkaç gün önce iki arkadaşıyla arasında geçen bir olayı hatırlatarak Falih Rıfki'ya dönüp onun da o gece orada olduğunu söyleyip kendisinin haklı olup olmadığını sorar. Falih Rıfki henüz 56 yaşında olan Atatürk'ün hafızasının böyle bulandığını görünce çok üzülür. Zira İzmir'de onunla tanıştığında ilk nerede karşılaştıklarını bilip bilmediğini sorduğunda Atatürk ona onu ilk defa 1913'te Edirne valisi Hacı Adil Bey'le Dimetoka'ya geldiğinde gördüğünü söyleyecek kadar güçlü bir hafızaya sahiptir.

Üstelik, eskisinden daha sinirli birine dönüşür. Falih Rıfki sigarayı bıraktığı için ara sıra pipo içer. Bir akşam pipo içmek için masadan kalkıp yaverlerin odasına gidince bir garson hemen ardından gelip Atatürk'ün onu çağırdığını söyler. Masaya geri döndüğünde Atatürk sinirli bir şekilde nereye gittiğini sorar. Falih Rıfki onun kendinden kaçınıldığını düşündüğü için bu tür şeylere tahammül edemediğini bildiğinden durumunu açıklar ancak Atatürk pipo içmesi için ona zaman tanımak yerine geri oturmasını ister.

Zamanla burnu kanamaya, vücudu sık sık kaşınmaya başlar. Normalde mecliste bile tualete gideceği zaman bir bahane bulup bir arkadaşıyla birlikte dışarı çıkacak kadar ayrıntılara dikkat eden biri olduğundan özellikle bacaklarını kaşımak için eğilmeye tahammül edemez.

Siroz teşhisi konduktan sonra sıkı bir perhize başlar. Bir akşam Falih Rıfki eşiyile birlikte akşam yemeğine geldiğinde Atatürk masadaki herkese artık içki içmeyeceğini söyler ama onlardan içip sohbet etmelerini ister.

Atatürk, Mustafa Kemal'e Karşı

Mustafa Kemal Atatürk'ün kendi zevkleri alaturkadır. Müzik eğitimi olduğu için makamlara uygun şekilde şarkı söylemeyi bilir ve çok sever. Eski yazıda da en eski usulleri takip eder. Hatta ölmeden önceki en büyük hayali serin bir yaylada süt içmek ve sürülerin çingiraklarını dinlemektir.

Ancak çağdaşlaşmak için Batılılaşmaya ihtiyaç duyulduğuna ikna olduğu için zevkleri uğruna bu kanaatinden vazgeçmez. Örneğin, yeni alfabeye geçildiğinde Falih Rıfki ve birçok arkadaşı eski alfabeye yazmayı sürdürür, hatta devlet dairelerinde iki alfabe uzun süre kullanılır. Ancak Atatürk, karar alındığı andan itibaren bir daha asla eski alfabeyi kullanmaz.

Temalar

Grandiyözite Mustafa Kemal, Eleftherios Venizelos ile Settar Han'ın hikâyelerinden etkilenerek neden kendisinin de bir kahramana dönüşmeyeceğini sorgulamaya başlar. Ülkedeki koşullar yöneticilerin basiretsizliği nedeniyle kötüye gittikçe o da sahip olduğu etkiyi ve gücü hayalindeki gibi büyütme fırsatı bulur ve bir kahramana dönüşür. Kötü hava koşullarına rağmen Falih Rıfki ve Ruşen Eşrefle çıktığı tehlikeli yolculuk sırasındaki hâli kendi kapasitesine olan sarsılmaz inancının bir başka yansımasıdır.

Naiflik Mustafa Kemal her ne kadar cephelerde savaşmış bir komutan olarak hayatını şiddeti en verimli şekilde kullanma konusundaki ustalığıyla kazansa da hayatın birçok alanında tecrübesiz ve saftır. Birikmiş parasını değerlendirmesi için teslim ettiği kişinin sorumsuzluğunun hesabını sormak yerine başına gelene sessizce razı olur. Gazete işine girdiğinde de iyi fikirlerin iyi

ticari ürünler olmadığını idrak etmesi zaman alır. Sonuncu girişiminde imkânı olduğu hâlde devlet kaynaklarını kendi özel gazetesi için kullanmaya yeltenmez.

Manipülasyon Mustafa Kemal gerçekleştirdiği reformların halk tarafından benimsenmesi için kendince stratejiler uygular. Örneğin, fesi şapkayla değiştiren kanunun kabul görmesi için halk içine şapka giyerek önce İnebolu gibi muhafazakâr bir yerde çıkar. Böylece onu ilk defa gören insanların şapkayı yadırgamamasını hedefler.

Devrimcilik Mustafa Kemal milli mücadelede başarılı olduktan sonra padişaha sığınıp ondan makam istemez. Ankara'da yeni bir hükümet kurup toplumu yeniden tasarlamayı planlar. Cumhuriyeti ilan ettikten sonra kılık kıyafetten soyadına kadar birçok alanda reform yapar. Reformların gerici bir muhalefette karşılaşmasını engellemek için hepsinin hızlıca işleme konmasını ister. Örneğin, harf devrimini gerçekleştirdiğinde kendisine insanları yeni alfabeyle alıştırmak için gazete sütunlarında giderek azalacak şekilde eski alfabeyle yazılmış yazılara yer verileceği söylenir. Ancak o, insanların alışkanlıklarından vazgeçmeyeceğini tahmin ederek buna karşı çıkar ve değişikliğin hemen olmasını ister. Kendisi Mustafa Kemal olarak Osmanlı müziğini, dilini ve alışkanlıklarını benimsediği hâlde devrimci bir lider olan Atatürk kimliğinin etkili olabilmesi için hepsini kısa sürede terk eder fakat özlemeye devam eder.

Bibliyografya

Atay, Falih Rıfkı. *Mustafa Kemal'in Mütareke Defteri*. İstanbul: Pozitif, 2008 [1955].